

του· καὶ πρέπει νὰ σπεύσῃ νὰ ὑπάγῃ, διότι ὁ θεὸς του ἔχει πνευματικὸν καὶ ἐπιστάτην.

— Δηλαδή δύο χολέρας ἀντὶ μιᾶς! ἀνέκραξεν ὁ γέρον, οὐτινος ἐξυπνίσθη ὁλόκληρος ἡ παπαδοφοβία. Ναὶ ἐνθυμούμαι, ὁ Μ. . . ἦτον θρησκός, καὶ δὲν εἶναι παράδοξον ἂν μείνῃ μόνος νὰ τὸν κατορθώσῃ ὁ παπᾶς ν' ἀφήσῃ εἰς κανέν μοναστήριον τὴν περιουσίαν του. Τρέξε ἀμέσως, Τεσιέ. Πρὸ πολλοῦ γνωρίζω τὸν θεὸν σου· νοῦς ἀδύνατος, ἐγκέφαλος ἐλαφρὸς, συνδρομητὴς τοῦ *Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος*. Φύγε, μὴν χάνῃς καιρόν.

Ὁ δὲ Τεσιέ, ἰστάμενος ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς ἔστρεψε περὶ τὸ δωμάτιον τὸ βλέμμα. Ἀλλ' ὁ Ἄνδρέας, φοβούμενος τοὺς δισταγμοὺς τοῦ φίλου του, ἔλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ ἀποταθεὶς πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην εἶπε·

— Δὲν θ' ἀργήσωμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, διότι θεωρῶ τὸν ἐμυτὸν μου προσκεκλημένον.

Ὁ δὲ Κ. Σιμάρ σκεφθεὶς ὀλίγον εἶπε·

— Ποία ἡ ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσετε καὶ σεῖς; διὰ νὰ μὲ ἀποδείξετε μάλιστα ὅτι τὰ ταξίδι αὐτὸ δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν, μείνετε. Εἴσθε παράνομος τοῦ Τεσιέ, σὰς φυλάττομεν ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Δέχεσθε;

— Δέχομαι, ἀπεκρίθη ὁ Ἄνδρέας μετὰ χαρᾶς, σφίγγας ἐνταυτῷ τὴν χεῖρα τοῦ οἰκοδεσπότη.

— Σὺ δὲ, Τεσιέ, μὴν χάνῃς τὴν ὥραν σου, εἶπεν εὐχαριστημένος ὁ γέρον· αἰωνίως ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν διαβολοπνευματικόν.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἄνδρέας πρὸς τὸν Τεσιέ ὅτε ἔμειναν μόνοι, ἰδοὺ ἐτελείωσεν ἡ φρικτὴ αὕτη ὑπόθεσις.

— Πλὴν σὺ μένεις, καὶ ἐγὼ ἀναχωρῶ· δὲν εἴχαμεν συμφωνήσει αὐτό.

— Ἐάν θέλῃς ἐρχομαι ἀφ' ἑαυτοῦ μαζὶ σου· ἐδέχθην τὴν πρότασιν τοῦ Κ. Σιμάρ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ σὲ φανῶ χρήσιμος, νομίζων ὅτι εὐκολώτερον θὰ ἐτελείωνα ἐδῶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀντιπρόσωπός σου.

— Καὶ ἔχεις δίκαιον, εἶπεν ὁ Τεσιέ, φοβούμενος πάντοτε τὴν κατὰ πρόσωπον συζήτησιν· μείνε καὶ κάμε τὸ καλῆτερον.

— Μὲ δίδεις πληρεξουσιότητα;

— Καὶ ἀπόλυτον.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ Κ. Σιμάρ ἐπαιζε κύμβαλον· καὶ ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἀναχωρεῖ ὁ μνηστήρ της, ἐκλείσθη εἰς τὸν κοιτῶνά της μὴ θέλουσα νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ. Ἀνεχώρησε λοιπὸν χωρὶς καὶ νὰ ἴδῃ τὴν μνηστήν του.

(*Ἔπεται συνέχεια.*)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ἈΡΤΟΥ.

Ὡς καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν ἄγριοι λαοὶ ἀγνοοῦντες καὶ τὸν ἄρτον καὶ πᾶν ἄλλο ἐξ ἀλεύρου σκεύασμα, οὕτω καὶ πάλαι κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν κατὰστασιν οἱ ἄνθρωποι ἐτρέφοντο μὲ μόνον καρπούς.

Ἀφοῦ ὅμως ἀντικατέστησαν τὸν φερέοικον βίον μὲ σταθεράν κατοικίαν, ἤρξαντο νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται σιτηρὰ τῶν ὁποίων οἱ σπόροι παρῆχον ὑγίαν καὶ θρεπτικὴν τροφήν, καὶ πρὸ πάντων ἔμαθον ἀνεκτίμητόν τινα αὐτῶν ἰδιότητά, ὅτι δύνανται νὰ διατηρηθῶσι χρόνους ἄνευ φόβου φθορᾶς. Ἡ πατρίς τῶν σιτηρῶν ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκκαλλιεργήθησαν πρῶτον οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη ἡ καλλιέργεια αὐτῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κατ' ἀρχὰς ἐτρώγοντο οἱ σπόροι εἰς τὴν φυσικὴν τὸν κατὰστασιν, ἀκολούθως ἐλειοτριβήθησαν μετὰ λίθων, μετὰ ταῦτα ἀνερμίσθησαν μεθ' ὕδατος, καὶ ἡ μάζα ἐξητμίσθη διὰ τῆς ζέστης, τὸ δὲ πολτώδες μίγμα ἐξητμίσθη εἰς τὸν ἥλιον ἢ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ πρὸς διατήρησιν ἐψήθη ἐπὶ θερμῶν λίθων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ Μωϋσέως. Ὅτι ἐξετιμήθησαν εἰς ἄκρον ἡ εὐεργεσία τῆς καλλιέργειας τοῦ σίτου καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἄρτου εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἐξάγεται ἐκ τῶν μύθων τῶν ἀρχαιοτέρων ἐθνῶν καθ' οὓς ἅπαντα τὰ ἔθνη ἐλάτρευον ὡς θεοὺς τοὺς ἐφευρετὰς τοῦ ἄρτου, καὶ ἡ λατρεία τῆς Ἰσίδος καὶ τῆς Δήμητρος, τοῦ Τριπτολέμου καὶ τοῦ Εὐάνδρου ἐγένετο, διότι ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὡς εἰσγαγόντας τοὺς δημητριακοὺς καρπούς. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας δὲν ἐγνώρισαν ἄρτον ἐψημένον ἐν κλιβάνοις, ἀλλ' ἐτρώγον πολτώδη μάζαν ἐκ χονδροῦ κοπανισμένου σίτου ἐν εἴδει πόλτου, καὶ τὴν τροφήν ταύτην ὠνόμασαν *Alica*. Μόλις ἐπὶ Νουμᾶ ἐλειοτριβήθησαν οἱ κόκκοι ποτὲ μὲν ἐν ἰγδίῳ, ποτὲ δὲ διὰ χειρομύλου καὶ ἐφύχθησαν.

Ἡ ἐπινόησις αὕτη ἐθεωρεῖτο τότε λίαν σπουδαία, ὥστε ὁ Νουμᾶς διέταξε καθ' ἕκαστον χρόνον τελετὴν τινα. Εἰς τὴν Αἰγύπτου κατασκευάζων κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας εἰδήσεις τῶν Ἰουδαίων ὁ ἄρτος ἐκ κριθῆς, καὶ ἡ μάζα ἐψησμένη ἐν κλιβάνοις ὠνομάσθη *Κιλλαστὴς*· ἐκεῖθεν μετέβη ἡ χρῆσις ἐψησμένης κριθῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ὠνόμασαν τὸν οὕτω τελειοποιηθέντα ἄρτον, — Ἄρτον, ἔδωσαν εἰς αὐτὸν στρογγύλον σχῆμα, καὶ τὸν διὰ μίαν καὶ μόνην ἡμέραν ὠνόμασαν *Φοίνικα*, ἐνῷ ἄρτος μεγαλητέρου σχήματος ὠνομάσθη *Τριχοίικος* καθὼς καὶ ἕτερόν τι σκεύασμα ἐν εἴδει πέμματος ὠνομάσθη *Ἄλφιτα* καὶ ἄρτος κατασκευασμένος προσθήκη

ἐλαίου, οἴνου, γάλακτος καὶ πεπέρεως ἦτο γνωστὴ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλεξανδρινὸς ἄρτος.

Ἄν καὶ ἐγνώριζον οἱ Ἕλληνες τὸν πρὸς ἐψησιν κλίβανον καλούμενον «ἵπνον», ὅμως ἐπροτίμησαν σιδηρὰ ἀγγεῖα, οὗ ἕνεκα διέκριναν δύο εἶδη ἄρτου, τὸν Κλιβανίτην καὶ τὸ Σποδίτιν. Εἰς τὰς τελευτὰς τῶν Διονυσίων περιέφερον πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου ὡς ἐφευρετὴν τῆς ἐψήσεως μεγάλους ἄρτους. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα 170 ἔτη π. Χ. ἡ γνῶσις τῆς ἐψήσεως τοῦ ἄρτου διεδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ κατὰ τὴν ἐπαχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου ὑπῆρξαν εἰς τὴν Ῥώμην πλείονες τῶν τριακοσίων δημοσίων κλιβάνων πρὸς ἐψησιν ἄρτου. Ὁ ἐν Ῥώμῃ κατασκευαζόμενος ἐκλήθη panis, διότι ἐνόμιζον τὸν Πᾶν ἐφευρετὴν τοῦ ἐψημένου ἄρτου ⁽¹⁾.

Κατὰ τὰς ποικίλας προσθήκας καὶ κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἀλεύρου ὑποδιηρέθη ὁ ἄρτος εἰς διάφορα εἶδη· οὕτω διέκριναν λευκὸν ἄρτον ὀνομαζόμενον panis siliginus, μέλαινα ἄρτον διὰ πτωχοὺς καὶ διὰ δούλους ὀνομαζόμενον panis plebejus, ἄρτον ἐψημένον ἐν κλιβάνοις panis furnaceus, ἄρτος ἐψημένος εἰς σιδηρὰ ἀγγεῖα panis artopticus, ἄρτος κατασκευασμένος διὰ ταχείας θερμάνσεως, panis spensticus, ἄρτος ἀραιὸς καὶ ἐλαφρὸς, panis aruticus καὶ τέλος ἰδιαίτερον εἶδος τὸν ὅποιον ἔτρωγον ὡς προσφάγιον μετὰ τοῦ δαίπνου μετ' ὀστρέων, panis ostrearius. Ἐκτὸς τούτου ἐγνώρισαν καὶ τὸ σήμερον καλούμενον παξιμάδι ὑπὸ τῶν νευτικῶν ⁽²⁾. Ἀπὸ τοῦς Ῥωμαίους ἔμαθον οἱ Γάλλοι τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς καὶ ἐψήσεως τοῦ ἄρτου, τελειοποιήσαντες τὴν κατασκευὴν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ζύθου προσθήκη τῆς ζύμης. Ὁ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐκτινος σίτου ὀνομαζόμενος far ἐψημένος ἄρτος ἦτον σπογγώδης καὶ εὐχυμος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιῶνος ἐγενικεύθη παρὰ τοῖς γερμανικοῖς ἔθνεσιν ἡ χρῆσις τοῦ ἄρτου· ἐνῶ ἕως τότε ἔτρωγον πολτώδη μάζαν ἐξ ἀλεύρου μεθ' ὕδατος καὶ γάλακτος.

Μέχρι τοῦ 17 αἰῶνος δὲν ἐγνώριζεν ἐν Σουηδία ὁ κοινὸς λαὸς ἄλλον ἄρτον, παρὰ μάζαν ἐξ ὕδατος καὶ ἀλεύρου ἐλαφρῶς ἐψημένην. Αἱ διάφοροι εὐρωπαϊκαὶ φυλαὶ δὲν τρώγουσι μέχρι τῆς σήμερον τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἄρτον. Ὁ Γάλλος τρώγει πρὸ πάντων ἄρτον ἐκ σίτου, τὸν ὅποιον ὀνομάζει pain blanc· εἰς τὰς ἐπαρχίας τρώγουσιν ἡμίλευκον ὀνομαζόμενον pain bis blanc. Οἱ Ἀγγλοὶ καθὼς καὶ οἱ τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων κάτοικοι τρώγουσιν ἄρτον ἐκ σίτου, ἐνῶ αἱ πλείστα φυλαὶ τῆς Γερμανίας ἐκ σιτάλευς.

Ξ. ΑΛΑΝΔΕΡΕΡ.

⁽¹⁾ Κατὰ τὴν Ἀθήναϊον οἱ Μεσσήπιοι ἐκάλεον τὸν ἄρτον Πανὴν καὶ τὴν πλησμονὴν Πανίαν (Β:6λ. Γ'. 76)· ἐκ τούτου ἄρα καὶ τὸ λατινικὸν panis. (Σημ. Πανδ.)

⁽²⁾ Περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἄρτου, ἀνάγνωθι τὸν Ἀθήναϊον, Βιβλ. Γ'. 74—83, Σ. Π.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Ἡ παρατιθεμένη ἱκετήριος ἐπιστολὴ ἐστάλη τὸ 1735 ἔτος ὑπὸ τῶν κατοίκων Μεσολογγίου πρὸς τὸν διοικητὴν Ζακύνθου· εἶναι δὲ περίεργος διότι ἐξελέγχεται δι' αὐτῆς ἡ ἄκρα ἀνχλησιὰ τῆς ἐξουσίας περὶ τὴν προστασίαν τῶν χριστιανῶν αὐτῆς· ὑπηκόων τὸ δικαίωμα τὸ ὅποιον ἐξ ἀνάγκης ὠκειοποιούντο οὗτοι τοῦ διορίζειν προξένους· ἡ ἀδυναμία ἢ ἡ ἀδιαφορία τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας περὶ τὴν τιμωρίαν τῶν παρεκτρεπομένων Ζακυνθίων, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἐπικρατοῦσα ἀμάθεια ἐν Μεσολογγίῳ, ὅπου μετὰ τινα ἔτη, τὸ 1760, κατέστη καὶ ἡκμασεν ἡ παλαμαία σχολή, ἀξιολόγους παρασχοῦσα κερπούς. ⁽¹⁾

Ὁ διορισμὸς προξένων ὑπὸ ἰδιωτῶν δίδει ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ παρενδύωμεν ἐνταῦθα ἀνάλογόν τι ἄλλο, ὅπερ ἐμάθομεν ἐπεξερχόμενοι τὸν κώδικα τοῦ ἐν Καίρῳ πατριαρχείου τῶν ὀρθοδόξων, τὸ ἐξῆς· Οἱ ἐν Λιβόρνῳ Ἕλληνες οἰκοδομήσαντες ἐκκλησίαν ὑπέταξαν αὐτὴν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (Πατριάρχης δὲ ἦν τότε Ματθαῖος τὸ ὄνομα) δι' ἀναφορᾶς, ἧς ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ· «Γνωστὸν οὖν ἔστω τῇ ὑμετέρᾳ Μακαριότητι ὅτι ἤδη οἰκοδομήσαμεν εἰς τὸ ἀρχαῖον θεμέλιον τῆς ὀρθοδοξίας ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνομένου Θεοῦ ἐλευθέραν οἰουδήποτε νοουμένου αἰρετικοῦ ζυγοῦ, καὶ ὅλως προσηλωμένην καὶ ἀποβλέπουσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀγιωτάτης ἀποστολικῆς, καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τῆς γνησίας ἡμῶν μητρὸς κλ.» Τὴν ἀναφορὰν ταύτην γεγραμμένην τὴν 4 Μαΐου 1762, ὑπογράφουσιν εἰκοσιδύο, καὶ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν ὁ «Χατζὴ Δημήτριος Μαρινάκης καὶ πρέσβυς τῆς Ἀλλυζέρης.»

Κατὰ τὴν τύπωσιν τῆς ἀναφορᾶς τῶν Μεσολογγιτῶν ἐτηρήθη ἡ αὐτὴ ἀνορθογραφία· ἔχνος δὲ στίξεως ἐπ' αὐτῆς σπάνιον που ὑπάρχει.

Ἄ' Εὐχοχώτατε γαληνότηατε ἐτ' ἐλευστέσιμα αὐθέντη αὐθέντη Καπητὰν Γενεράλε τὴν σὴν γαληνότηα δουλικὸς προσκυνοῦμεν

† ἡ φύμη καὶ καλοκαγάθηα τῆς καλοσίνης καὶ εὐεργεσί τῇ σῇ Γαληνότηατος ἔστοντας νὰ τρέχει καὶ νὰ πετᾷ ὅσάν με πτεροῦγες καὶ νὰ κυρίτεται με χήλια στόματα εἰς ὅλον τ' κόσμον εὐθαρσῶς καὶ εἰς τὰ ἐδικὰ μας μέρη οἱ ὅποιοι ἀρκνός καὶ ἀενναῶς δεομεθα καὶ παρακαλοῦμε κύριον τὸν Θεὸν νὰ διὰ φηλάτη τ' σὴν γαληνότηα ἀγῆα καὶ ἀνωτεραν

⁽¹⁾ Ὁρα Πανδ. τόμ. Ις', σελ. 427 καὶ τόμ. ΙΖ', σελ. 380.